

خامنه‌ای با حمله به میانه‌روها آنها را منبع مشکلات ایران خواند

دیدبان سیاست‌گذاری ۳۰۰۲

به قلم مهدی خلجی (/fa/experts/mhdy-khljy-0/)

۱۵ اوت ۲۰۱۸

همچنین دست‌یافتنی به

/ (English (/policy-analysis/khamenei-attacks-moderates-source-irans-problems

العربية (/policy-analysis/khamnyy-yhajm-almtdlyn-kwnhm-msdraan-lmshaki-ayran/)

درباره نویسنده

مهدی خلجی (/fa/experts/mhdy-khljy-0/)

مهدی خلجی عضو ارشد و هموند پژوهشی خانواده لیبتسکی در انستیتو واشنگتن پژوهشگر تشیع فلسفه و کارشناس سیاست ایران

تحلیل کوتاه

تندروان از بازگشت ناآرامی‌ها به عنوان بهانه‌ای برای حمله به کارنامه اقتصادی دولت دخالت در صلاحیت‌های قانونی آن در بخش‌های مختلف و تقویت استراتژی «مقاومتی» رهبر ایران بهره‌برداری می‌کنند

علی خامنه‌ای رهبر ایران در اولین واکنش به اعتراضات اخیر در این کشور و فشارهای فزاینده اقتصادی تلاش کرد خشم عمومی را به سمت دولت رئیس‌جمهور حسن روحانی منحرف کند. خامنه‌ای در سخنرانی ۱۳ آگوست خود که از تلویزیون سراسری این کشور پخش شد اعلام کرد: «کارشناسان اقتصادی و بسیاری از مسؤولین بر این مسأله متفق‌اند که عامل این مشکلات ارتباطی با تحریم‌ها ندارد [...] بلکه مربوط به نحوه مدیریت و سیاست‌گذاری اجرایی است.» این سخنان علی خامنه‌ای با گزارش‌های رسانه‌های دولتی ایران هم‌سو است که به برجسته‌سازی تأثیر فساد بر مشکلات اقتصادی به جای تحریم‌های بین‌المللی می‌پردازند. رهبر ایران همچنین روحانی و تیم او را تلویحا در فسخ بخشی از توافق هسته‌ای مقصر دانسته است. با این استدلال که آنها مذاکرات با دولت غیرقابل‌اعتماد ایالات متحده را به‌درستی مدیریت نکردند، به احتمال زیاد اظهارات خامنه‌ای زمینه دخالت عناصر نظامی تندرو در امور غیرنظامی دولت را بیش از پیش فراهم خواهد کرد.

نقطه عطفی برای روحانی

خامنه‌ای در سخنرانی خود به‌روشنی کوشید که ایرانی‌ها را – به‌ویژه آنها که از اصلاح‌طلبان و سیاستمداران میانه‌رو حمایت می‌کنند – قانع سازد که روحانی مقصر نتایج ناگوار برجام و افزایش فشارهای ایالات متحده است. به قول رهبر ایران دولت به هشدارهای او نسبت به غیرقابل اتکا بودن واشنگتن و خصومت تغییرنیافتنی آمریکا نسبت به جمهوری اسلامی بارها بی‌توجهی کرده است. خامنه‌ای در اظهاراتی ظاهرا حاکی از پشیمانی گفت که او با زیر پا گذاشتن اصول خود در همان آغاز «تجربه» برجام را اجازه داده و اعتراف کرد که «در موضوع مذاکرات بنده اشتباه کردم». با این حال رهبر ایران بی‌آن‌که اصولا به اشتباه مشخصی از جانب خود اشاره کند با لحنی طعنه‌آمیز بر آنچه اشتباهات مفروض راهبردی و بی‌کفایتی دیپلماتیک روحانی می‌داند انگشت نهاد و ادعا کرد که رئیس‌جمهور با اصرار بر دست‌یابی به یک توافق به هر قیمتی کشور را به سوی ناکامی پیش برد. سبب رنج و مشقت فعلی مردم شد و

از «خطوط قرمز تعیین شده» عبور کرد. عبارت آخر به خصوص تهدیدآمیز است چرا که اساساً چراغ سبزی به تندروان برای تشدید فشار خود بر روحانی و ناتوان ساختن بیشتر او در دنبال کردن برنامه‌هایش تلقی می‌شود.

به همین ترتیب خامنه‌ای با بی‌کفایت خواندن چندباره کابینه دولت سپاه پاسداران قوه قضاییه و دیگر پایگاه‌های نفوذ تندروان را تشویق می‌کند که در امور دولت به خصوص در عرصه اقتصادی دخالت کنند. نهایتاً سخنرانی اخیر خامنه‌ای می‌تواند نقطه عطفی در سرنوشت سیاسی حسن روحانی تلقی شود و ممکن است افول اقتدار او را در سالهای باقی‌مانده از دوره دوم ریاست‌جمهوری‌اش سرعت بخشد و شاید مهتر از آن این احتمال وجود دارد که متحدین سیاسی او – به‌ویژه جناح اصلاح‌طلب – در دور بعدی انتخابات مجلس و دیگر رقابت‌ها بهای سنگینی بپردازند.

آمادگی در برابر فشار از بیرون

خامنه‌ای در خصوص مذاکراتی جدید با «رژیم زورگو و پرتوقع آمریکا» چنین امکانی را از اساس رد کرد با این استدلال که چنان مذاکراتی نباید «وسیله‌ای برای رفع یا کاهش دشمنی آمریکا» پنداشته شود زیرا ابزاری خواهد بود که واشنگتن از آن برای «اعمال بهتر دشمنی و پیگیری اهداف خود» استفاده خواهد کرد. او سپس مشخص‌تر به دولت ترامپ اشاره کرد و گفت: «حتی اگر به فرض محال قرار بود با آمریکایی‌ها مذاکره کنیم قطعاً با دولت فعلی هرگز مذاکره نمی‌کردیم.» مبنای این موضع تند خامنه‌ای ارزیابی او از وضعیت اقتصادی ایران است: «ما فقط وقتی می‌توانیم وارد بازی خطرناک مذاکره با آمریکا شویم که از لحاظ اقتصادی و سیاسی و فرهنگی به اقتدار مورد نظرمان برسیم و فشارها و هوجمی‌گری‌های او نتواند در ما تاثیر بگذارد اما در حال حاضر مذاکره قطعاً به ضرر ما تمام می‌شود.»

خامنه‌ای انتقاد خود را به متحدین ایالات متحده هم تعمیم داد. او عربستان سعودی و اسرائیل را متهم کرد که از طریق دخالت‌های سیاسی و مالی در تحریک به اعتراضات عمومی و «ایجاد ناامنی در دیماه گذشته» به واشنگتن کمک کرده‌اند. او به منتقدین فعالیت‌های منطقه‌ای ایران نیز تاخت و به طور خاص از دخالت رژیم در یمن سوریه و عراق دفاع کرد. با این‌همه او نگرانی‌های فزاینده عمومی در خصوص احتمال جنگ با آمریکا را هم رد کرد و گفت: «جنگی رخ نخواهد داد چرا که ما مثل گذشته هیچ وقت شروع‌کننده جنگ نخواهیم بود و آمریکایی‌ها هم حمله را آغاز نمی‌کنند چون می‌دانند که صد در صد به ضررشان تمام خواهد شد [...] ملت ایران ثابت کرده‌اند به هر متعزّضی ضربه بزرگ‌تری وارد خواهند کرد.»

مطمئن با وجود ناآرامی‌ها

به نظر می‌رسد سخنرانی خامنه‌ای بر اعتماد به نفس روزافزون او در داخل و بیرون از کشور صحنه می‌گذارد. به‌ویژه آن‌که در سیاست داخلی در ماجراجویی‌های منطقه‌ای و در سیاست‌گذاری اقتصادی خواست خود را برای «مقاومت» تکرار کرد. او حتی چند جا در برابر واقعیت نیز «مقاومت» نشان داد و روایتی از وضعیت فعلی جمهوری اسلامی ارائه کرد که گویی هیچ مشکلی وجود ندارد. آماج اصلی این سخنرانی باز هم حلقه نخبگان پیرامون روحانی و حامیان او بود. رهبر ایران آنها را متهم کرد که به دلیل فقدان بصیرت راهبردی ناتوانی در مدیریت بحران و مخالفت با سیاست‌های «اسلامی» او و یا ترکیبی از هر سه عامل مشکلات اقتصادی و تضعیف مشروعیت و اعتبار رژیم هستند. به گفته خامنه‌ای «مقاومت انعطاف‌ناپذیر» تنها راه در برابر فشار خارجی و استحکام انقلاب است – رمزگانی که معنای آن مستحکم‌کردن قدرت خود او در برابر رقبای داخلی اوست. خامنه‌ای همچنین اظهار امیدواری کرد که تجربه میوه تلخ برجام حکمت مقاومت سرسختانه او را در برابر معترضان خیابانی و دیگر درخواست‌ها برای افزایش مردمسالاری نشان خواهد داد. در نظر او تجارب اخیر باید به ایرانیان مردد ثابت کند که هر گونه امید بستن به یک جایگزین برای رویکرد مقاومتی مورد نظر او به مثابه «ساده‌اندیشی» و حتی «همدستی خائنانه با دشمن» است.

پیش از این سخنرانی برخی ناظران اشاره کرده بودند که واکنش رژیم به ناآرامی‌های پراکنده اما ادامه‌دار ماه‌های گذشته ظاهراً تردید آمیز بوده است. ناآرامی‌هایی که ناشی از عصبانیت معترضان از شرایط زندگی شان و فساد اقتصادی است. پس از آن‌که مخالفان سیاسی رژیم از راهپیمایی‌های گسترده به مثابه فرصتی برای انتقاد مستقیم از خامنه‌ای بهره‌برداری کردند برخی از مقامات با نگرانی هشدار دادند که تاخیر بیشتر در اصلاحات مورد انتظار می‌تواند آینده جمهوری اسلامی را تاریک سازد و یا حتی زمینه فروپاشی عنقریب رژیم را فراهم آورد. این نگرانی‌ها زمانی افزایش یافت که رژیم به وضوح تلاش کرد از سرکوب معترضان در جایی که بالقوه می‌توانست نتیجه عکس دهد خودداری کند.

اما اظهارات اخیر خامنه‌ای نشان می‌دهد که او از آشوب بیمی به دل راه نمی‌دهد. به عنوان مثال در تاریخ ۸ آگوست دفتر رهبر ایران در اقدامی که هدف آن دلگرمی دادن به حامیان رژیم و به نمایش گذاشتن رفتار مبارزه‌جویانه رهبر در برابر دشمنان خارجی و مخالفان داخلی‌اش تعبیر می‌شود. خبرنامه کوتاهی درباره دیدار رهبر ایران با گروهی از «فعالان فرهنگی ایرانی در خارج کشور» به رسانه‌های داخلی ارسال کرد. در این خبرنامه خامنه‌ای به یکی از این فعالان که گفته بود هواداران رژیم در بیرون از ایران نگران آینده رژیم‌اند

پاسخی مقتدرانه ارائه کرد که می خواست همه بشنوند: «اصلا نگران نباشند هیچکس هیچ غلطی نمی تواند بکند»

فساد: هم تهدید و هم فرصت

ایرانی ها اغلب فساد نظام یافته در کشور را منبع اصلی هرچومرج اقتصادی تلقی می کنند برخی ها حتی آن را ویرانگرتر از تحریم های بین المللی می بینند از این رو تندروان ابایی ندارند که از ناآرامی های مداوم بهره برداری کنند یا حتی به این ناآرامی ها دامن بزنند تا بهانه ای جهت تضعیف دولت روحانی پیدا کنند یا در صلاحیت های آن بر اساس قانون اساسی دخالت کنند و با تبلیغات گسترده خود را به عنوان دلسوزان واقعی مردم نشان دهند مثلا در تاریخ ۳ آگوست احمد علم الهدی امام جمعه تندرو مشهد که نماینده خامنه ای در استان خراسان رضوی است اعتراضات را واکنش برحق مردم در برابر رفتار غیرمسئولانه دولت خواند و اعلام کرد: «مردم انقلابی اگر به مشکلات شما رسیدگی نمی شود به خیابان ها بریزید»

در واقع این احتمال هست که ناآرامی ها در نهایت به نفع خامنه ای و حلقه تمامیت خواه او تمام شود - البته مشروط به آن که محدود و قابل کنترل باشد و هیچ نشانی از تبدیل شدن به یک حرکت سراسری ضد رژیم نداشته باشد و هم زمان شهروندان عادی را آن قدر به هراس اندازد که از افزایش تدابیر امنیتی داخلی استقبال کنند آشوب های اجتماعی از این دست برای رژیم اهرم و مشروعیت لازم را جهت تشدید کنترل در عرصه عمومی تضعیف نهادهای جامعه مدنی و به حاشیه راندن میانه روها فراهم می کند به نظر می رسد تهران وضعیت جاری را یک فرصت دگرگون ساز تعبیر می کند فرصتی که در آن نگرانی های امنیت ملی از یک سو با موفقیت دستگاه سرکوب رژیم در داخل و از سوی دیگر با دستاوردهای شبکه چندملیتی شبیه نظامی آن در منطقه رنگ می بازد هر چه رژیم - و به ویژه سپاه - عمیق تر باور داشته باشد که می تواند خود را از فشار سیاستمداران و فرایندهای دموکراتیک و تایید گرفتن از افکار عمومی آزاد سازد به همان نسبت برای کسب کنترل بیشتر بر نهادهای مدنی روحانیت سنتی و دیگر نهادها بیشتر خواهد کوشید با این حساب رهبری سپاه احتمالا می تواند انتظار داشته باشد که فرایند به دست گرفتن قدرت بعد از خامنه ای چندان خطرناک نخواهد بود

دولت ترامپ امیدوار است که مشکلات اقتصادی اگر منجر به تغییر رژیم نشود حداقل رژیم را وادار به تغییر سیاست هایش کند خامنه ای به نظر می رسد با این نکته موافق باشد - اما به جای تغییر برنامه او این است که کشور را در برابر اصلاحات و تماس با جهان بیرون مقاوم تر از پیش کند و بیش از پیش قدرت را در دست تندروترین عناصر رژیم متمرکز سازد موفقیت یا ناکامی خامنه ای در پیاده سازی این برنامه آینده ایران را تعیین خواهد کرد

* مهدی خلجی پژوهشگر برنامه خانواده لیبیتسکی در انستیتو واشنگتن است ❖

RECOMMENDED

BRIEF ANALYSIS

Bennett's Bahrain Visit Further Invigorates Israel-Gulf Diplomacy

فوریة ۲۰۲۲ ۱۳

Simon Henderson

(/policy-analysis/bennetts-bahrain-visit-further-invigorates-israel-gulf-diplomacy)

BRIEF ANALYSIS

Libya's Renewed Legitimacy Crisis

موریه ۱۴۰۲

Ben Fishman

[\(/policy-analysis/libyas-renewed-legitimacy-crisis\)](#)

BRIEF ANALYSIS

The UAE Formally Ceases to be a Tax-Free Haven

موریه ۱۴۰۲

Sana Quadri ,

Hamdullah Baycar

[\(/policy-analysis/uae-formally-ceases-be-tax-free-haven\)](#)

TOPICS

[\(fa/policy-analysis/dmkrazy-w-aslah/\)](#) دمکراسی و اصلاح

[\(fa/policy-analysis/rb-w-aslam-syasy/\)](#) عرب و اسلام سیاسی

[\(fa/policy-analysis/anrzh-y-w-aqtsad/\)](#) انرژی و اقتصاد

REGIONS & COUNTRIES

[\(fa/policy-analysis/ayran/\)](#) ایران